

Analyzing the Role of the Semantic and Identity System of Arba'een Husayni in Achieving the New Islamic Civilization

Mohsen Nasr Esfahani¹, Fatemeh Nasrollahi², Ahmad Kazemi Arpanahi³

¹ Assistant Professor, Department of Education, Payam Noor University, Tehran, Iran (*Corresponding author*).
nasresfahani@pnu.ac.ir

² Instructor, Department of History, Payam Noor University, Tehran, Iran. Nasrollahi2023@pnu.ac.ir

³ Ph.D. Student, Public Policy, University of Isfahan, Isfahan, Iran. ahmadkazemiarpanahi@gmail.com

Abstract

The Arba'een commemoration, as the largest gathering of the 21st century at the regional and global levels, has significantly contributed to the realization of the new Islamic civilization. This event represents a semantic and identity system belonging to all Muslims and the Islamic world. The semantic system derived from Arba'een Husayni serves as a consolidating and unifying factor for Muslims worldwide. The realization of the new Islamic civilization through Arba'een Husayni is rooted in various factors, a significant portion of which pertains to the semantic and identity aspects of the commemoration. Accordingly, this study aims to identify the values and conceptual paradigms embedded in the Arba'een pilgrimage and to maximize its potential in fostering the new Islamic civilization. The central research question is: What role does the semantic and identity system of the Arba'een Husayni commemoration play in achieving the new Islamic civilization? Utilizing a descriptive-analytical approach, the findings indicate that seven semantic and conceptual paradigms of the Arba'een Husayni commemoration play a pivotal role in achieving the new Islamic civilization: (1) uniting diverse groups and nations to establish a single Islamic ummah, (2) resisting oppression and confronting global arrogance, (3) fostering a common value-based language and culture, (4) promoting self-sacrifice, dignity, human honor, and self-confidence, (5) upholding truth and advocating justice, (6) demonstrating power and globalizing the Arba'een commemoration, and (7) expanding and reviving Islamic values.

Keywords: Semantic and identity system, Arba'een Husayni, new Islamic civilization, justice.

Received: 2024-04-03 ; Received in revised form: 2024-05-01 ; Accepted: 2024-05-31 ; Published online: 2024-06-22

<https://doi.org/10.22034/sm.2024.1989534.2031>

© the authors

<http://sm.psas.ir>

Article type: Research Article

Publisher: Political Studies Association of the Seminary

تحلیل نقش نظام معنایی و هویتی اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی

محسن نصراصفهانی^۱، فاطمه نصرالهی^۲، احمد کاظمی آرپناهی^۳

^۱ استادیار، گروه معارف، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول). nasresfahani@pnu.ac.ir

^۲ مربی، گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. Nasrolahi2023@pnu.ac.ir

^۳ دانشجوی دکتری، سیاستگذاری عمومی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. ahmadkazemiarpanahi@gmail.com

چکیده

مراسم اربعین به‌عنوان بزرگ‌ترین گردهمایی قرن بیست‌ویکم در سطح منطقه و جهان، به اشکال مختلف زمینه تحقق تمدن نوین اسلامی را فراهم نموده است، این مراسم یک نظام معنایی و هویتی متعلق به همه مسلمانان و کشورهای جهان اسلام است. نظام معنایی منبعث از اربعین حسینی برای کلیه مسلمانان جهان یک عامل مقوم و انسجام‌بخش محسوب می‌شود. تحقق تمدن نوین اسلامی از رهگذر اربعین حسینی در عوامل مختلفی ریشه دارد، بخش قابل توجهی از آن‌ها به عوامل معنایی و هویتی مراسم اربعین حسینی بازمی‌گردد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر، احصاء مفاهیم و انگاره‌های ارزشی نهفته در پیاده‌روی اربعین حسینی و استفاده مطلوب و حداکثری از ظرفیت‌های این پدیده نوظهور در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی می‌باشد. سوال اصلی پژوهش این است که: نظام معنایی و هویتی مراسم اربعین حسینی چه نقشی در تحقق تمدن نوین اسلامی دارد؟ روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و نتایج نشان می‌دهد که هفت انگاره معنایی و مفهومی مراسم اربعین حسینی، می‌تواند نقش و کارکرد ویژه‌ای در تحقق تمدن نوین اسلامی داشته باشند: ۱. تجمیع گروه‌ها و کشورهای مختلف برای تحقق امت واحد اسلامی، ۲. ظلم‌ستیزی و مبارزه با استکبار، ۳. زبان ارزشی و فرهنگ مشترک، ۴. ایثار، عزت، کرامت انسانی و اعتماد به نفس، ۵. حق‌محوری و عدالت‌خواهی، ۶. قدرت‌نمایی و جهانی‌سازی مراسم اربعین، ۷. گسترش و احیای ارزش‌های اسلامی.

واژه‌های کلیدی: نظام معنایی و هویتی، اربعین حسینی، تمدن نوین اسلامی، عدالت.

استاد به این مقاله: نصراصفهانی، محسن؛ نصرالهی، فاطمه؛ کاظمی آرپناهی، احمد (۱۴۰۳). تحلیل نقش نظام معنایی و هویتی اربعین حسینی در

تحقق تمدن نوین اسلامی. *سیاست متعالیه*، ۱۲(۲): ص ۲۴۳-۲۶۰. <https://doi.org/10.22034/sm.2024.1989534.2031>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۲/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۰۲

© the authors

<http://sm.psas.ir>

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: انجمن مطالعات سیاسی حوزه

۱. مقدمه

باتوجه به شرایط خاص جهانی که ارزش‌ها و فرهنگ مدرنیته، فرهنگ غالب آن شده و از سوی دیگر غرب با ابزارهای مختلف به دنبال جهانی کردن فرهنگ و تمدن خود است؛ یکی از ابزارها و ظرفیت‌های بالقوه جهت تحقق تمدن نوین اسلامی، فرهنگ راهپیمایی اربعین حسینی می‌باشد. پیاده‌روی اربعین یک اقدام نمادین و تاریخی است که همه‌ساله با زنده‌سازی و یادآوری پیام شهدای کربلا در چهلم شهادت امام سوم شیعیان، در مسیرهای مشخص به سمت کربلا صورت می‌گیرد. تلاش برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های فکری رهبری در طی سالیان اخیر بوده است. از نظر ایشان تحقق این امر یک هدف راهبردی قابل حصول می‌باشد که با پیروزی انقلاب اسلامی، موقعیت بی‌ظنیری برای ملت ایران و امت اسلامی به وجود آمده، تا زمینه‌های لازم برای تشکیل تمدن نوین اسلامی فراهم شود. پیاده‌روی اربعین حسینی در سطح منطقه و جهان به اشکال مختلف زمینه تحقق این تمدن را فراهم نموده است. مضامین معنایی منبعث از اربعین حسینی همواره برای کلیه مسلمانان جهان یک عامل مقوم و انسجام‌بخش محسوب می‌شود. یکی از ضرورت‌های فراموش نشده در تفکر شیعی، تحقق تمدن نوین اسلامی با بهره‌گیری از شاخصه‌های ارزشی و هویتی آن است. پیاده‌روی اربعین حسینی، مسلمانان را حول یک محور هماهنگ گرد هم می‌آورد که در صورت استمرار این حرکت عظیم جهانی، می‌تواند تمامی قدرت‌های تمدنی غرب را به چالش بکشاند. تفکر شیعی در طول تاریخ همواره نگاه تحول‌خواهانه، جامعه‌سازانه و تمدن‌سازی را به همراه داشته و روز به روز به پویایی و کارآمدی آن افزوده می‌شود. در این پژوهش تحلیل و احیای مراسم اربعین حسینی به عنوان یک جریان هویتی و اتحادی شیعی که در سال‌های اخیر به نظم و امنیت فوق‌العاده‌ای در برابر دیدگان تمام جهانیان همراه شده است، پرداخته می‌شود و سپس نقش اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی مورد واکاوی قرار می‌گیرد. درکنار این عوامل باید به ظرفیت عظیم اربعین حسینی که عاملی برای همگرایی و تحقق تمدن نوین در جهان اسلام است نیز اشاره کرد.

۲. پیشینه پژوهش

افتخاری (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «نقش پیاده‌روی اربعین در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری» نشان داد که ایجاد تمدن نوین اسلامی از نظر رهبر، امری ضروری و از مهم‌ترین اهداف و اصول نظام اسلامی است و این تمدن با وجود پیشینه و سابقه تاریخی آن هنوز نیاز به حمایت و غنی‌سازی دارد. پیاده‌روی اربعین با ظرفیت بسیار بالا می‌تواند عرصه معنوی مناسبی برای تربیت و

کادرسازی مسلمین جهان و یک برنامه‌ریزی مناسب برای تحقق تمدن نوین اسلامی باشد. تاج‌بخش (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «پیاده‌روی اربعین و ابعاد تربیتی آن» نشان داد که موضوع تربیت در دوره کنونی به یک موضوع چندجانبه و در عین حال پیچیده تبدیل شده است. تعظیم و بزرگداشت اربعین، تاثیرات شگرفی بر فرد، خانواده و جامعه برجای می‌گذارد و حقیقتی اجتناب‌ناپذیر است. اربعین حسینی فرصتی استثنایی برای همگرایی والدین، فرزندان و تقویت تعاون و همکاری در سایه عبودیت و بندگی است. زائران حسینی خود را عضوی از جامعه اسلامی می‌دانند که زیارت قبور بر سلامت و حفظ حرمت فرزندان و والدین نقش موثری دارد.

غفاری هاشجین و آقایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «پیاده‌روی اربعین به مثابه جنبش اجتماعی» نشان دادند که در جنبش‌های اجتماعی از عناصر استمرار و وحدت به‌کرات استفاده می‌شود و پیاده‌روی اربعین قدرت همراهی و مشارکت سایر ادیان را در قالب یک جنبش اجتماعی دارد. اهمیت سیاسی اربعین حسینی می‌تواند ملت‌ها را حول یک محور مهم به‌نام اسلام گرد هم آورد و جایگاه حقیقی اسلام را نسبت به گذشته احیاء کند.

اکوانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی تاثیر راهپیمایی اربعین حسینی در ترویج فرهنگ حسینی و تمدن شیعی» نشان داد که اربعین حسینی اشاعه‌دهنده فرهنگ ایثار، شهادت و از خودگذشتگی در بین ملت‌های مسلمان خواهد بود و باشکوه‌تر برگزار کردن این رویداد مهم آثار بسیار ارزشمندی برای دولت‌های شیعی خواهد داشت. اصول‌گرایی شیعی، برگرفته از گفتمان اربعین حسینی است؛ به عبارت دیگر، نظام انقلاب اسلامی از مهم‌ترین نظام‌های تمدن شیعی است که مکتب حسینی و اعتقاد به مهدویت جزو پایه‌های اصلی انقلاب اسلامی می‌باشد.

از یک جنبه تاکنون مطالعات محدودی در زمینه نقش اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی به‌صورت کیفی انجام شده و از سوی دیگر تاکنون پژوهشی عام و کلی و یا خاص در مورد این موضوع در تحقق تمدن نوین اسلامی انجام نگرفته است. اهمیت این پژوهش در آن است که به‌صورت کیفی و به‌طور ویژه به این موضوع مهم پرداخته است.

۳. چارچوب مفهومی

۳-۱. هویت

هویت در ابعاد مختلف به دو معنای به‌ظاهر متناقض به‌کار می‌رود: همسانی و یکنواختی مطلق، و

تمایزی که دربرگیرنده ثبات یا تداوم در طول زمان است (ملکی و عباسپور، ۱۳۸۷). در تعریف هویت می‌توان گفت عبارت است از فرآیند معناسازی براساس یک ویژگی فرهنگی که در آن مجموعه به هم پیوسته‌ای از ویژگی‌های فرهنگی بر منابع معنایی دیگر اولویت داده می‌شود (کاستلز، ۱۳۹۶: ص ۲۲). هویت پدیده‌ای عاری از اقتصاد، مذهب، ایدئولوژی، تاریخ و جغرافیای خاص خود نیست و در ارتباط تنگاتنگ با همه ابعاد سرزمینی یک ملت است و ساختار عینی اجتماعی ملت‌ها را ایجاد و تعریف می‌کند؛ که در طول زمان دوباره تفسیر می‌شوند. به عبارت دیگر، در ساخت هویت، ساختار عینی و مادی جامعه و ساختار معرفتی از جمله: فرهنگ، زبان، آرمان‌ها، ایدئولوژی و سنت همزمان نقش موثر و کلیدی دارند (منتظر قائم، ۱۳۹۶). مسئله هویت را از دو منظر روان‌شناختی و جامعه‌شناختی می‌توان تعریف کرد. روان‌شناسان اولین افرادی بودند که به مسئله هویت پرداختند. آنها برای تبیین مراحل رشد ذهنی و شکل‌گیری مفهوم خود و جامعه‌شناسان به دلیل شرایط زندگی اجتماعی و ورود به یک دوره مدرن، به صورت فردی و اجتماعی به این مسئله پرداختند. یکی از ویژگی‌های مهم هویت انسان، خودشناسی است. رشد هویت در انسان بدون رشد خودآگاهی امکان‌پذیر نیست. انسان باید جهان درون خود را با کمک عقل کشف کرده و به آن آگاهی یابد. هویت هر فرد برآیندی از هویت واقعی، هویت آرمان و هویت مورد انتظار است (روایی، ۱۳۹۷: ص ۳۷). در مجموع، هویت عبارت است از مجموعه خصوصیات و مشخصات فردی و اجتماعی و احساسات و اندیشه‌هایی که فرد آن‌ها را از طریق توانایی کنش متقابل با خود و یافتن تصوراتی از خود به دست می‌آورد و در جواب سؤال «من کیستم؟» ارائه می‌دهد.

۲-۳. تمدن اسلامی

تمدن اسلامی در دیدگاه مقام معظم رهبر، پیشرفت همه‌جانبه‌ای است که ضمن پاسخگویی به نیازهای طبیعی و مادی انسان‌ها، نیاز معنوی و روحی آنان را به سمت کمال و سعادت هدایت می‌کند. ماهیت تمدن سیال و از جنس حرکت است و نه از جنس موقعیت و مقصد؛ چراکه این ضرورت یک تمدن پویا و روان به سوی هدف نهایی، تعالی و تکامل و قرب الهی است (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۹/۰۲/۲۸). در سخنرانی‌ها و پیام‌های امام خمینی واژه تمدن به صورت متعدد به کار برده شده است. ایشان بارها درباره تمدن، تمدن‌های دیگر و تمدن اسلامی سخن گفته‌اند و در مجموعه صحیفه نور، واژه تمدن ۱۵۲ بار و واژه متمدن ۲۵ بار استفاده شده است. مهم‌ترین مبانی و ارکان دینی و اعتقادات سازنده و نگهدارنده تمدن از دیدگاه اسلام عبارتند از: توحیدگرایی، عدالت‌محوری، جاودانگی‌گرایی، عقل‌محوری و خردگرایی، اعتدال‌گرایی، کمال‌طلبی و

نظم‌گرایی، انسان‌گرایی متعالی، برابری‌گرایی، حق‌محوری و حقیقت‌گرایی و نیز فضیلت‌محوری مبتنی بر ایمان، تقوا، عدالت، جهاد و وحدت (ذوالفقاری، ۱۳۹۷: ص ۶۶). همچنین تمدن اسلامی را حاصل امتداد فرهنگ و پذیرش نظم اجتماعی قلمداد می‌کنند، که در آن بشر از مرحله بادیه‌نشینی خارج شده و در مسیر نهادینه شدن امور اجتماعی و مدیّت گام برمی‌دارد. در واقع تمدن، حاصل عینیت‌یافتگی و امتداد مبانی هنجاری است و در مرحله بعدی، بر مبانی هنجارهای شناختی، نظام‌های نظری‌شناختی و عملی تولید می‌شوند و نهادها را شکل می‌دهند، به عبارتی، الگوهای نظری-عملی گوناگون، تمدن‌های مختلف را به وجود می‌آورند (جهان‌بین و معینی‌پور، ۱۳۹۳: ص ۳۲). عدم اقلان فکری و فرهنگی بشر در پیروی و بهره‌گیری از تمدن‌های موجود و اقبال جوامع بشری به اسلام، فرهنگ و تمدن اسلامی در سال‌های اخیر، روندی رو به رشد داشته و بازیابی شوکت و عظمت گذشته با استقرار تمدن نوین اسلامی دیده می‌شود (مردیان، ۱۳۹۶: ص ۱۱).

۳-۳. شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی

تمدن هر قوم و ملتی تجلی همه دانش و بینش و توانمندی‌ها و در عین حال، نشانگر ارزش‌ها و آرمان‌های آنان و شاخصی اساسی برای تعریف هویت جمعی و تاریخی آن مجموعه انسانی است. تمدن اسلامی بر شاخصه‌های ذیل استوار است:

۳-۳-۱. **عدالت‌گستری و حق‌محوری:** عدالت رکن اصلی پیشرفت یک تمدن و ظلم از موانع حرکت تمدنی و عامل انحطاط تمدن‌ها است. از نظر مقام معظم رهبری عدالت و کرامت انسانی نیروهای اصلی نگهدارنده و پایدارکننده تمدن‌ها هستند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۹/۰۱/۰۳). اسلام بیش از هر دین دیگری برای زندگی فردی و اجتماعی انسان الگو ارائه می‌کند و بر تک‌تک رفتارهای انسانی نظر دارد تا مجموعه انسان‌ها به گونه‌ای رفتار کنند تا در جامعه حق و عدالت برپا شود.

۳-۳-۲. **کرامت و عزت نفس انسان:** مهم‌ترین گوهری که خداوند در وجود انسان قرار داده، کرامت انسانی است. این ویژگی موجب تمایز انسان از سایر موجودات و عامل تمدن‌سازی شده است. از این‌رو، بین کرامت انسانی و تمدن، پیوندی اساسی برقرار شده است. اسلام بیش از هر تمدن و دینی دیگر، احترام به شخص را در اجتماعی که مبنی بر مساوات است و جویای بهترین نوع عدالت و هدایت شریعتی می‌باشد، مسلم‌دانسته است (مفتخری، ۱۳۹۲: ص ۱۰۰).

۳-۳-۳. **فرهنگ دینی و زبان ارزشی:** ارزش‌های زبانی مشترک در سایه دین واحد به هویت دینی تمدن

اسلام کمک خواهد کرد و زبان واحد تمدن اسلامی با بهره‌گیری از فرهنگ اسلامی به وحدت و هم‌گرایی جهان اسلام منجر خواهد شد.

۳-۳-۴. **گسترش هویت و ارزش‌های اسلامی:** گسترش و حفظ ارزش‌ها به بقای هر تمدنی کمک خواهد کرد و تمدن اسلامی به‌واسطه هویت دینی و ارزش‌های برگرفته از دین اسلام نیاز مبرم به پویایی و صادر کردن ارزش‌های دینی به سراسر جهان دارد.

۳-۳-۵. **وحدت و همگرایی اسلامی:** وحدت امت واحده اسلامی یکی از پیش شرط‌های اساسی برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی است که مسلمانان در سراسر جهان در زیر پرچم اسلام به همگرایی اسلامی عینیت خواهند بخشید (ملاعباسی، ۱۳۹۵: ص ۱۶۴).

۳-۳-۶. **مبارزه با ظلم:** هر فرد در جهان اسلام در مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی به‌عنوان یک عامل تمدن‌ساز به ایفای نقش خواهد پرداخت و به دفع متجاوزین از سرزمین‌های اسلامی کمک شایانی خواهد کرد.

۳-۳-۷. **جهانی‌سازی قدرت اسلام:** یک تمدن در جهت فائق آمدن بر ارزش‌ها و دیگر مکاتب باید به انسجام درونی و بیرونی دست بزند و دولت‌ها و ملت‌های دیگر را با خود همراه سازد. تمدن اسلامی به دلیل دارا بودن مولفه همراه‌سازی و همگامی ملت‌های مسلمان قادر خواهد بود تا به جهانی‌سازی قدرت اسلام کمک موثری داشته باشد. تمدن اسلامی از پیشینه بسیار زیادی در میان تمدن‌های انسانی به حساب می‌آید. در عرصه زندگی اجتماعی و فردی مسلمانان، تمدن اسلامی از گسترده‌ترین تمدن‌ها تلقی می‌شود، زیرا تمدن اسلامی، منحصر به یک قوم و نژاد نیست، بلکه نگاهی فراملیتی دارد. گردهمایی جهانی اربعین می‌تواند ظرفیت‌های مهمی در تمدن‌سازی اسلام داشته باشد (الویری و مهدی‌نژاد، ۱۳۹۲: ص ۱۷۵).

۴. تاثیر نظام معنایی و هویتی مراسم اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی

اربعین حسینی به‌عنوان یکی از مناسک و آیین‌های اجتماعی عظیم جهان اسلام که جلوه‌ای خاص از هویت و ارزش‌های ناب اسلامی را به معرض نمایش گذاشته و به‌عنوان یک آیین فراقومی، فرازبانی، فراملی و حتی فرادینی نمود یافته است، اقوام، زبان‌ها، ملیت‌ها و حتی ادیان مختلف را مورد خطاب قرار می‌دهد؛ آن‌هم در دنیایی که به ظاهر تفوق مادی غرب را پذیرفته است. تمدن نوین اسلامی شاخصه‌هایی همچون عدالت‌گستری، فضیلت، اخلاق‌مداری و... را در درون خود جای داده است که برجستگی مفاهیم معنایی و هویتی فوق بر شکل‌گیری و گسترش تمدن نوین اسلامی نقش موثری ایفا خواهد کرد (موسوی و همکاران،

۱۳۹۵: ص ۱۰۲). در پژوهش حاضر، تفسیری خاص از مبانی نظام معنایی و هویتی مراسم اربعین حسینی مورد توجه قرار گرفته و مفاهیم نوظهور در مراسم اربعین، که زمینه‌ساز ایجاد تمدن نوین اسلامی می‌باشد، خود بر مولفه‌های معنایی و هویتی اربعین حسینی تاثیرگذار است، بنابراین، داده‌ها و تحلیل آنها به صورت بخش‌های هفت‌گانه، ذیل نظام معنایی و هویتی به شرح زیر مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۴-۱. انگاره ظلم‌ستیزی و مبارزه با استکبار

روحیه ظلم‌ستیزی یکی از هنجارهای مهم رفتاری و اخلاقی است که در زائرین اربعین حسینی نهادینه می‌شود. براساس بررسی‌های میدانی صورت گرفته از این مراسم، ظلم‌ستیزی و تقویت روحیه حق‌طلبی و طرفداری از مظلومین و مبارزه با ظالم جزو فلسفه و کارکردهای این تجمع عظیم میلیونی می‌باشد، لذا می‌توان گفت که تفکر نه به سلطه‌پذیری، در کنار حمایت از مستضعفان عالم، از مهم‌ترین کارکردهای پیاده‌روی اربعین حسینی می‌باشد که می‌تواند نقش موثری در تحقق تمدن نوین اسلامی داشته باشد (مکارم شیرازی، ۱۳۹۳/۰۹/۲۲). در گفتمان اربعین حسینی، مبارزه با گسترش ظلم و در مقابل آن، گسترش عدالت نیز به عنوان دال مرکزی تمدن نوین اسلامی است، که برگرفته از مراسم اربعین حسینی بوده و قابلیت و ظرفیت اشاعه را در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در خود ایجاد کرده است، در تمدن اسلامی، مبارزه با ظلم و ستم در مقابل اشاعه ظلم استکبار تمدن غربی قرار گرفته است، که به دنبال آن، تمدن غرب را به عنوان تمدن ارزش‌ستیز در مقابل تمدن نوین اسلامی قرار داده است (باقری، ۱۳۹۳). حضور با عظمت زائرین در مراسم اربعین حسینی باعث آشنایی افکار عمومی با ماهیت ظلم‌ستیزی گفتمان اربعین حسینی می‌شود که در مقابل آن نمایندگان تمدن غربی همچون گروه‌های تکفیری-سلفی در منطقه غرب آسیا حضور دارند و از این جهت مبارزه گروه‌های مقاومت با تکفیری‌ها در جهت احیای تفکر مبارزه با ظالم و حمایت از مظلوم صورت می‌گیرد که از شاخصه‌های ارزشمند اربعین حسینی می‌باشد و نقش موثری در تمدن‌سازی اسلامی ایفا خواهد کرد (گلی‌زواره، ۱۳۹۳: ص ۱۷۰). اربعین حسینی را می‌توان الگو و کانون محوری حرکت‌های سیاسی و دینی-مذهبی در اقصی نقاط جهان اسلام دانست که حضور میلیون‌ها زائر از سراسر جهان (حتی غیرمسلمانان) که ناشی از عشق و ارادت به امام حسین (ع) است و در اثنای آن به عاملی جهت ایجاد روحیه ظلم‌ستیزی و حمایت از مظلوم که ناشی از فلسفه اربعین حسینی است، تبدیل خواهد شد (ظاهرزاده، ۱۳۹۰: ص ۱۴). از این رو جای هیچ‌گونه تردیدی نیست که پیاده‌روی اربعین دارای ظرفیت بسیار مناسبی برای گردهمایی مسلمانان از اقصی نقاط جهان جهت ابراز عشق و ارادت به امام معصوم و نشان از تقویت روحیه

ظلم‌ستیزی و مبارزه با ظلم که یکی از اهداف زمینه‌ای برای تحقق تمدن نوین اسلامی است، باشد.

۴-۲. انگاره زبان ارزشی و فرهنگ مشترک

مراسم اربعین حسینی، حضوری گسترده از ملیت‌های گوناگون است که با محبت و تعمیق پیوندها و ارزش‌های فرهنگی و دینی اسلام در جهت مدیریت و ساماندهی هرچه باشکوه‌تر برگزار کردن پیاده‌روی، از طریق رسانه به سراسر جهان انعکاس داده می‌شود (اصفهانیان و همکاران، ۱۳۹۵). انگاره ارزشی مراسم اربعین حسینی با بهره‌مندی از فرهنگ عمومی مسلمانان که متعلق به تمامی جهان اسلام است، درصدد القای چهره و تصویری مناسب از فرهنگ مسلمانان در قالب پدیده بی‌نظیر اربعین حسینی است. در واقع، این مراسم تصویر مناسبی از ارزش‌های معنایی و هویتی مسلمانان را به نمایش می‌گذارد و چهره نامناسبی که غرب از اسلام تحریف کرده را تطهیر و احیاء خواهد کرد (فرمهبینی فراهانی و همکاران، ۱۳۹۶: ص ۷۴۲). حفظ ارزش‌های معنوی و فرهنگ دینی و الهی اربعین حسینی در طول تاریخ، در قالب پیاده‌روی باشکوه، نمایی جامع و کامل بودن دین اسلام را در منظر جهانیان نشان می‌دهد، که با تمهیدات و تصمیم‌گیری‌های راهگشا در سطح ملت‌های مسلمان به بهترین نحو ممکن می‌توان از این انگاره در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی بهره‌مند شد (رحمانی، ۱۳۹۲: ص ۹). در پیاده‌روی اربعین زبان‌ها یکی نیست، اما همه شرکت‌کنندگان و زائران یک هدف مشترک دارند و به راحتی با هم ارتباط برقرار می‌کنند و اتحاد عجیبی در مسیر اربعین حسینی در جریان است که در صورت استفاده حداکثری از این ظرفیت، لوازمات تحقق تمدن نوین اسلامی بیش از گذشته به هدف نزدیک‌تر می‌شود.

۴-۳. انگاره ایثار، عزت، کرامت انسانی و اعتماد به نفس

فرهنگ ایثار و شهادت به‌عنوان والاترین ارزش‌های انسانی در دین مبین اسلام مدنظر بوده و همواره بر آن تاکید شده است، این فرهنگ در عرصه‌های مختلف جایگاه، آثار و نتایج گسترده‌ای در گفتمان انقلابی اسلام دارد. مراسم اربعین حسینی تجلی‌گاه جاودانه‌ترین و موثرترین شهادت‌طلبی‌ها در طول تاریخ و اوج تجلی فرهنگ ایثار و شهادت به‌شمار می‌رود و بهترین فرصت‌ها را با بهره‌گیری از انگاره‌های ایثار، کرامت انسانی و اعتماد به نفس مسلمانان در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی به‌وجود آورده است (غرسبان، ۱۳۹۷). تمدن نوین اسلامی مبتنی بر معیارها و شاخص‌های اصیل همانند (ایثار، کرامت انسانی و عزت فردی و اجتماعی) می‌باشد، همچنین مقدم بر دیگر تمدن‌ها است و جهان اسلام با همگرایی و استفاده از ظرفیت تمدنی اربعین حسینی، بر سایر تمدن‌های مادی‌گرا می‌تواند فائق بیاید و تمدنی نوین را در جهان بنیان گذارد (زمانی

محبوب، ۱۳۹۵: ص ۱۳۷). تمدن در معنای پیشرفت و ترقی به کار برده می‌شود و تعالی مادی و معنوی و احیای کرامت انسانی در مفهوم ایثار و ازخودگذشتگی را در خود جای می‌دهد (طباطبایی، ۱۳۹۱: ص ۳۸). در واقع، تمدن اسلامی، تمدنی دینی است که همه مولفه‌های آن بر محور اسلام استوار است و این تمدن، با اساس و نگرش توحیدی و مجموعه‌ای از ساخته‌ها و اندوخته‌های معنوی و مادی، انسان را به سوی سعادت، کمال و اعتماد به نفس و عزت‌طلبی سوق می‌دهد (جان‌احمدی، ۱۳۹۱: ص ۵۱).

اربعین حسینی با تولید ارزش‌های دینی، هویتی و تعالی‌بخش (همانند، احیاء کرامت انسانی، ایثار، عزت نفس فردی و اجتماعی) و استفاده از سازوکارهای عینی و بستر ساز، در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی گام برمی‌دارد، تا باورها و اعتقادات نهفته در اربعین حسینی را در عرصه بین‌الملل جهت نهادینه‌سازی و عمق بخشیدن به تمدن‌سازی اسلام تقویت کند (ابراهیم‌نژاد و پورعباس، ۱۳۹۶: ص ۲۳). هویت هر ملتی با مقاومت، شکل و محتوای واقعی به خود می‌گیرد، اربعین حسینی با تاسی از اصول ارزشی و بنیانی اسلام، در مسیر احیاء هویت‌های از دست رفته مسلمانان هر ساله باشکوه‌تر از سال‌های گذشته برگزار می‌شود و انگاره‌های معنماحوری همچون شهادت، ایثارگری، عزت‌طلبی و اعتماد به نفس بین‌المللی که از عوامل انسجام‌بخش تمدن نوین اسلامی است، را به معرض نمایش می‌گذارد (ولایتی و همکاران، ۱۳۹۲: ج ۱، ص ۱۱). اربعین حسینی پدیده بی‌نظیری است که در آن ارزش‌هایی از نوع ایثار، عزت، کرامت انسانی و اعتماد به نفس در فرهنگ و تمدن اسلامی رنگ‌وبوی واقعی به خود می‌گیرد و قابلیت انتقال به سایر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها را دارد. مقابله تمدن نوین اسلامی با غربی‌ها، از جمله مسائلی است که با انسجام بخشیدن به پدیده اربعین حسینی از سوی مسلمانان، می‌توان بر آن فائق آمد و تمدن نوین اسلامی را جهان‌گستر کرد.

۴-۴. گسترش و احیای ارزش‌های اسلامی

افزایش بینش و خودآگاهی شیعه نسبت به عمق ارزشی مراسم اربعین و شناخت مولفه‌های تمدنی نهفته در اربعین، از عناصر موثر برای ارتقاء کیفی مراسم پیاده‌روی اربعین حسینی است. قدرتی که در سایر ادیان کمتر دیده می‌شود و این امر موجب بروز هویت و افزایش سرمایه اجتماعی، سلامت اجتماعی و بهبود مناسبات اجتماعی و سیاسی شیعیان شده است. به‌طور کلی مراسم اربعین حسینی به‌عنوان یکی از پرنفوذترین شعائر الهی شیعیان در سالیان اخیر به بزرگ‌ترین سرمایه اجتماعی شیعیان برای گسترش ارزش‌های تمدنی اسلام تبدیل شده است (بابایی، ۱۳۹۴: ص ۴۶). گسترش هنجارها و ارزش‌ها به حفظ و بقای تمدن‌ها منجر می‌شود و اربعین حسینی نمونه‌ای از مدل‌های بی‌نظیر ارزشی است که از رهگذر آن مسلمانان به تمدن نوین

اسلامی بیش از گذشته نزدیک‌تر می‌شوند، براساس این رهیافت، برگزاری باشکوه مراسم اربعین حسینی در سال‌های اخیر، به گفتمان ارزشی و فرهنگ دینی تبدیل شده که از رهگذر مراسم اربعین حسینی و به تبع آن احیای ارزش‌های اسلامی، به تمدن نوین اسلامی که جهان‌گستری را مطالبه می‌کند، نزدیک‌تر خواهیم شد. از سوی دیگر، مخالفان و مهاجمین به فرهنگ برتر اسلامی قرار دارند که درصددند تا دوستداران و طرفداران مراسم اربعین حسینی را سرخورده کنند، تا منابع غنی و با ارزش تمدن نوین اسلامی را با شکست مواجه کنند (گلی‌زواره، ۱۳۹۳: ص ۱۷۰). تمدن اسلامی به واسطه نگاه عمیق ارزشی و فرهنگ همگرایی در بین مسلمانان با تمدن‌های بدوی و منحط از جمله تمدن غرب متفاوت است و از منظر مسلمانان، در آغاز تمدن کاربردی اجتماعی داشته و مفاهیم پایه و ارزشی مسلمانان با بهره‌گیری از مراسم اربعین حسینی در راستای تمدن نوین اسلامی قرار خواهند گرفت (غفاری و ناصرخاکی، ۱۳۹۵: ص ۱۲۹-۱۲۸). تمدن‌سازی بر پایه اصول و قواعدی شکل می‌گیرد که حرکت در مسیر ارزش‌ها، نگاه و افق آینده را برای ما ترسیم می‌کند و مسیر زندگی را براساس رفتارهای انسان متمدن به بهترین مقصد هدایت می‌کند. یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی، به‌کارگیری ارزش‌های اسلامی در سطح مناطق و در بین ملت‌های مسلمان است. ارزش‌های نهفته در اربعین حسینی در راستای حرکت در مسیر تمدن نوین اسلامی به احیاء و گسترش ارزش‌های تمدنی اسلام در عرصه بین‌الملل کمک می‌کنند.

۴-۵. تجمیع گروه‌ها و کشورهای مختلف بستری برای تحقق امت واحده اسلامی

یکپارچگی جهان تشیع که جلوه حقیقی و عینی آن در بیستم ماه صفر هر سال قمری با جلال و شکوه هرچه تمام‌تر رخ نشان می‌دهد، پیامدها و آثار سیاسی مثبت فراوانی را برای دولت‌های اسلامی دربر خواهد داشت، این درآمد سیاسی همگام و همسو با حفظ امنیت، به‌عنوان یکی از مولفه‌های حیاتی دولت‌ها، قابل بررسی و توجه است. اربعین حسینی نوعی اقتدار روزافزون و توأم با امنیت را برای دولت‌های شیعی به‌همراه خواهد داشت؛ به‌طوری‌که انگاره‌های مذهبی آن توان و نیروی متمرکزی را به‌منظور اتحاد بیش از پیش شیعیان در مقابل دشمنان فراهم می‌آورد (طاهرزاده، ۱۳۹۰: ص ۵۸). الگوی امت واحده اسلامی از جمله موضوعاتی است که در متن مراسم اربعین حسینی به همدلی، همراهی و همگرایی بین مسلمانان در رسیدن به پایین‌ترین سطح از مشکلات منجر می‌شود. یکی از پیش‌شرط‌های اساسی در تحقق تمدن نوین اسلامی، رسیدن به سطح مناسبی از وحدت و همگرایی است که اربعین حسینی یکی از لوازمات تمدن اسلامی را فراهم کرده است، تا ملت‌های مسلمان حول یک پرچم واحد در مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی گام بردارند

(باقری، ۱۳۹۶). به نظر می‌رسد در تحلیل و تبیین عوامل تفرقه‌گرایی و راهکارهای تقویت وحدت آفرینی پدیده جهانی اربعین حسینی، عوامل سه‌گانه فکری، کارگزاری و ساختاری دخیل است. از یک‌سو، شریعت مقدس اسلام به‌مثابه سازه فکری می‌تواند عامل وحدت باشد و از سوی دیگر برجسته کردن ریشه‌های فکری نزاع شیعی و سنی می‌تواند به‌عنوان عامل تفرقه به حساب آید. همچنین تاکید بر امت اسلامی یا امت واحده می‌تواند به‌عنوان ساختاری اسلامی عامل وحدت‌آفرینی باشد و در نقطه مقابل برجسته کردن ایران‌هراسی یا شیعه‌هراسی به‌مثابه ساختار اجتماعی می‌تواند عامل تفرقه‌انگیز به‌شمار آید. هر یک از این عوامل سه‌گانه فکری، کارگزاری و ساختاری می‌تواند آگاهانه یا غیرآگاهانه در تفرقه‌افکنی و وحدت‌آفرینی در اربعین حسینی ایفای نقش نمایند. شناخت تاثیر آگاهانه یا غیرآگاهانه از این جهت قابل توجه است که می‌توان با آموزش، فرهنگ‌سازی و مدیریت عالمانه و حکیمانه، تاثیر غیرآگاهانه عوامل فکری، کارگزاری و ساختاری دخیل در پدیده اربعین حسینی را به نفع تقویت وحدت‌آفرینی و تضعیف تفرقه‌افکنی، هدایت نمود (ابراهیم‌نژاد و پورعباس، ۱۳۹۶: ص ۲۳).

اربعین را می‌توان جلوه‌ای بسیار عظیم از وحدت و یکپارچگی میان شیعیان دانست، هرچند این راهپیمایی تنها راهپیمایی مختص شیعیان نیست و پیروان دیگر ادیان و مذاهب همچون اهل سنت، مسیحیت، یهودیت، صائبی‌ها و ایزدی‌های عراق نیز در این مراسم عظیم حضور دارند. حضور میلیون‌ها نفر مسلمان اعم از شیعه و سنی، نشانگر ظرفیت بسیار بالای راهپیمایی اربعین برای تقریب بین مذاهب اسلامی و خشتی‌کننده توطئه‌های دشمنان برای اختلاف‌افکنی میان آن‌ها می‌باشد (مطهری، ۱۳۹۰: ج ۲۴: ص ۴۲۸). مراسم اربعین حسینی صرفاً به شیعیان محدود نمی‌شود، بلکه پیروانی از اهل سنت، یهودیت، ایزدی‌ها، صائبی‌ها و دیگر مذاهب و فرق مسلمان در آن شرکت می‌کنند و این نشانگر آن است که مذاهب گوناگون، امام حسین(ع) را سمبل آزادی و وحدت بین مذاهب و ملت‌ها می‌دانند و حضور میلیون‌ها نفر از سراسر جهان اعم از شیعه و سنی و دیگر مذاهب و حتی ادیان جهانی، حاکی از آن است که مراسم اربعین حسینی ظرفیت تقریب مذاهب را دارد که این مهم خود بخش اعظم تبلیغات رسانه‌های بیگانه در اختلاف‌افکنی میان شیعیان و اهل تسنن را خشتی می‌کند (عابدی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۰: ص ۲۳). اربعین یک آیین فرادینی، فرامذهبی و فراملیتی می‌باشد که مرزهای هویتی را پشت‌سر گذاشته است (Cordesman & Khzaei, 2014). پیاده‌روی مراسم اربعین حسینی از متن سوگواری صرف، به پدیده‌ای سیاسی - اجتماعی تبدیل شده است. حضور زائران از سراسر جهان در این مراسم باشکوه، نشانگر مراسم صرفاً مذهبی و سوگوارانه نیست، بلکه پیامدهای این حرکت عظیم جهانی را در وحدت و همگرایی بین مسلمانان به سطحی از مطلوبیت و عینیت

می‌رسد که تمدن‌سازی اسلام در عرصه بین‌الملل بهترین وجه آن خواهد بود (Christia, 2016: p.131). اربعین حسینی یکی از شعائر بنیادین اسلامی است و از پدیده‌های بی‌نظیر و حرکتی اجتماعی و ازجمله مراسمات آیینی و مذهبی است که علی‌رغم ماهیت مذهبی و هویتی دینی آن، درصدد آن است با احیای ارزش‌های اسلامی، همه‌ملت‌های جهان را زیر پرچم اسلام به سطحی مطلوب از وحدت و اتحاد رسانده و تنش‌زدایی بین ملت‌های مسلمان را به پایین‌ترین سطح برساند.

۴-۶. حق‌محوری و عدالت‌خواهی

تفاوت فرهنگ‌ها و تمدن‌ها در مبانی و قواعد بنیادی و ارزش‌آن‌ها ریشه دارد. یکی از بارزترین تفاوت‌های تمدن اسلامی با دیگر تمدن‌های غیرتوحیدی، عدالت‌خواهی و حق‌محوری است، بنابراین، مبانی اعتقادی و دینی اسلام را از سایر ادیان جهان متمایز ساخته است. نقش مفاهیم ارزشی و معنایی اربعین حسینی، تفاوت‌های حکومت‌های دینی را از حکومت‌های غیردینی برجسته‌تر کرده است (قادری، ۱۳۹۵: ص ۱۹۲). طراحی قابلیت‌های راهبردی در عرصه تمدنی با توجه به خصوصیات تمدن و ویژگی‌های اشاعه تمدنی انقلاب و از سویی نسبت وثیق آن با فرهنگ و درک سازوکارهای پویایی‌بخش فرهنگ، قابلیت نظام‌سازی در عرصه‌های اجتماعی را قابل حصول می‌کند. در واقع حق و عدالت به‌عنوان بارزترین شاخص‌ها در محتوای عمیق گفتمان اربعین حسینی نهفته‌اند که می‌توانند عناصر هژمونی غرب را با چالش مواجه کنند (انتظاری، ۱۳۹۶: ص ۶۱). یکی از مناسک و آیین‌های اجتماعی عظیم جهان اسلام یعنی اربعین حسینی، به‌عنوان یک آیین فرامذهبی، فراملیتی و فراقومی جلوه‌های خاصی یافته است، در جهانی که سلطه تمدن مادی را به ظاهر پذیرفته و در آن همه مذاهب و ملیت‌ها در فکر رهایی از سلطه تمدن مادی غرب هستند، با الگوگیری از ملت‌های مسلمان و استمداد از فرهنگ متعالی اربعین حسینی می‌توانند تمدن غرب را در انزوای تاریخی قرار دهند و با بهره‌گیری از عدالت‌خواهی و عدالت‌گستری فرهنگ شیعی در درون ملت‌های خود از یوغ استعماری تمدن غرب رهایی یابند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ص ۱۷). تمدن غرب با توسل به فناوری اطلاعاتی و ارتباطی که در عصر حاضر تحت کنترل خود دارد، درصدد جهانی‌سازی ارزش‌های فکری و مادی خود با سایر ملت‌های جهان بوده و در بعد دیگر با توجه به امکانات رسانه‌ای خود از فراملی شدن ذخایر تمدنی اسلام جلوگیری به‌عمل خواهد آورد؛ اما اربعین حسینی به یک رسانه قوی تبدیل شده که به‌دلیل ماهیت ارزشی و دینی توانسته پرچمدار عدالت‌خواهی و حق‌طلبی ملت‌های مظلوم در برابر ستمگران باشد و به‌عنوان سدی بازدارنده جلوی اشاعه جهانی‌شدن ارزش‌های تمدن غرب ایستادگی می‌کند تا تمدن نوین اسلامی

به‌عنوان بدیلی موثر و کارآمد جایگزین آن گردد.

۴-۷. قدرت‌نمایی و جهانی‌سازی مراسم اربعین

کنشگران دولتی می‌توانند در سطح عالی، مقدمات وحدت و همزیستی را فراهم سازند. در اختیار داشتن ابزار دیپلماسی و ظرفیت‌های حقوقی می‌تواند منجر به ایجاد توافقنامه و تعهداتی گردد که منافع مشترک ملت‌ها را تضمین نماید. به‌عنوان مثال، لغو رویداد سیاسی در ارتباط بین کشور عراق و ایران زمینه همگرایی و تعامل دو ملت را فراهم می‌سازد و زمینه آشنایی با زیست جهان‌های مختلف را محقق می‌کند. تأمین زیرساخت‌های امنیتی، مالی، بهداشتی، حمل و نقل از جانب دولت‌ها در تسهیل صیانت و پاسداشت اربعین حسینی، بسیار کارگشا و خنثی‌کننده طرح‌های دشمنان خواهد بود (Mujtaba Hosein, 2018: p.11). رهبر معظم انقلاب در مورد بازتاب اربعین حسینی در صحنه جهانی می‌فرماید: «بزرگ‌ترین گردهمایی جهانی در اربعین حسینی با حضور اهل تسنن و شیعیان از سراسر جهان جهت مقابله با تهاجم فرهنگی غربی شکل می‌گیرد که درصدد ضربه زدن و محو ارزش‌های اسلامی هستند، ولی اربعین حسینی از حرکت‌های سازنده و تاریخ‌ساز جهان اسلام است که در تاریخ بشریت بی‌نظیر بوده و قدرت تمدن‌سازی اسلامی را بیش از گذشته تقویت کرده است (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۱۰/۱۹؛ Mujtaba Hosein, 2018: p.11). مراسم اربعین حسینی به بهترین الگو برای دولت-ملت‌های جهانی، جهت رسیدن به درونی‌سازی و تقویت ارزش‌های مکاتب خود تبدیل شده است.

جهان اسلام به‌واسطه پتانسیل کم‌نظیر اربعین حسینی، فاصله بیشتری با سایر تمدن‌ها از جمله تمدن غرب جهت تمدن‌سازی نوین اسلامی دارد و به‌واسطه این ظرفیت، غرب بیشترین تلاش‌ها و کارشکنی‌ها را در مقابل مسلمانان جهت رسیدن به تمدن‌سازی اسلامی انجام داده است (جمالی، ۱۳۹۵: ص ۳۸). همگرایی، هم‌افزایی و تنش‌زدایی، از مهم‌ترین ابعاد درونی یک تمدن جهت نائل شدن به ارزش‌های حقیقی خود برای جهان‌گستری و جهانی‌سازی مبانی و قواعد اعتقادی تمدن دینی در عرصه بین‌الملل است. دین اسلام غنی‌ترین، جامع‌ترین مفاهیم، انگاره‌ها و نظریات را جهت ایجاد یک تمدن جهانی در خود جای داده و یکی از مهم‌ترین سازوکارهایی که می‌تواند به تحقق تمدن نوین اسلامی یاری رساند، اربعین حسینی بوده که در طی سال‌های اخیر با رنگ و بویی متفاوت‌تر از گذشته در حال برگزاری است. حماسه‌سازی و خلق صحنه‌های فوق‌العاده در اربعین حسینی جهانیان را شگفت‌زده کرده و این امر ناشی از قدرت تمدن‌سازی و فرهنگ‌سازی تمدن اسلامی می‌باشد. حماسه‌ای که قدرت تاریخ‌سازی و جهانی‌سازی ارزش‌های خود را با قدرت‌نمایی در

عرصه بین‌الملل به معرض نمایش می‌گذارد (Munoz & Tow Ner, 2017: p. 292-295). باتوجه پیشینه تاریخی و تمدنی جهان اسلام، دیپلماسی عمومی می‌تواند تسهیل‌گر نزدیکی ملت‌ها به یکدیگر باشد. دیپلماسی عمومی به معنای تلاش سازمان‌یافته برای تاثیرگذاری بر برداشت‌ها و انگاره‌ها، ارزش‌ها و باورهای دیگر ملت‌ها از طریق تبیین مشترکات ارزشی و هنجاری جهانشمول است. از طریق دیپلماسی عمومی می‌توان شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی که دشمنان در سال‌های اخیر در رابطه با پدیده‌هایی هنجاری جهان‌شمول چون اربعین حسینی ترویج می‌کنند را خنثی نمود. برجسته کردن پیشینه و نقش ایرانیان در شکوفائی تمدن اسلامی در قرن چهارم و پنجم هجری قمری، می‌تواند خنثی‌کننده طرح ایران‌هراسی دشمنان باشد.

۵. نتیجه‌گیری

مراسم اربعین حسینی ظرفیتی بی‌ظنیری برای پیاده کردن برنامه‌های اسلامی به‌ویژه تمدن نوین اسلامی فراهم آورده است. با این‌وجود شناخت شاخص‌ها و نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها، چالش‌ها و راهکارها می‌تواند در دستیابی به ثبات در آن تاثیر بسزایی داشته باشد، که در این پژوهش بدان اشاره شده است. تمدن نوین اسلامی باوجود قدرت و قدمت تاریخی عظیم آن هنوز هم نیاز به حمایت و غنی‌سازی دارد تا نسل امروز مسلمین در قالبی متناسب با فرهنگ و شرایط خویش، از آن بهره‌برداری کند. رابطه تنگاتنگ تمدن با اخلاقیات و دین‌محور شدن جامعه، دلیلی دیگر است تا تمدن نوین اسلامی را با دید ویژه‌ای گسترش دهیم. بدون شک یک تمدن قوی و غنی می‌تواند در تمامی عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و اخلاقی تاثیرگذاری موثری داشته باشد و آن را به سمت تعالی سوق دهد. پیاده‌روی مراسم اربعین حسینی به‌عنوان یک پدیده بی‌ظنیر در طی سال‌های اخیر توانسته شیعیان و حتی سایر مسلمانان سراسر جهان را دورهم گرد آورد؛ و این گردهمایی زمینه‌ای جهت آشنایی بیشتر با تمدن نوین اسلامی شده است. پیاده‌روی مراسم اربعین حسینی با ظرفیت بسیار بالا می‌تواند عرصه مناسبی برای تقویت اعتقادات، معنویات و تربیت و کادرسازی مسلمین جهت حرکت در مسیر تمدن نوین اسلامی باشد. با عنایت به انگاره‌های معنایی موجود در مراسم اربعین حسینی می‌توان شاهد شکل‌گیری و گسترش تمدن نوین اسلامی بود، انگاره‌هایی از قبیل ظلم‌ستیزی و مبارزه با استکبار، زبان ارزشی و فرهنگ مشترک، ایثار، عزت، کرامت و اعتماد به نفس، گسترش و احیای ارزش‌های اسلامی، تجمع کشورهای برای تحقق امت واحد اسلامی، حق‌محوری و عدالت‌خواهی، قدرت‌نمایی و جهانی‌سازی مراسم اربعین حسینی که در درون نظام معنایی و هویتی اربعین وجود دارند، در بسترسازی و هدایت‌دهی تمدن نوین اسلامی به جایگاه واقعی خود، نقش بسزایی ایفا خواهند کرد.

منابع

- ابراهیم‌نژاد، محمدرضا؛ پورعباس، عباس (۱۳۹۶). واکاوی مفهوم تمدن نوین اسلامی با رویکرد معناشناختی. *تمدن نوین اسلامی*، شماره ۱: ص ۳۶-۱۳.
- اصفهانیان، سعید و همکاران (۱۳۹۵). *والله متمدن نوره*. سقم: جمکران.
- افتخاری، لاله (۱۳۹۸). نقش پیاده‌روی اربعین در تحقق تمدن نوین اسلامی: با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری. *رهیافت فرهنگ دینی*، ۲(۸).
- اکوانی، عباس (۱۳۹۹). بررسی تاثیر راهپیمایی اربعین حسینی در ترویج فرهنگ حسینی و تمدن شیعی. *نخبگان علوم و مهندسی*، شماره ۵.
- الویری، محسن؛ مهدی‌نژاد، سیدرضا (۱۳۹۲). رابطه دین و تمدن در اندیشه مالک بن نبی. *تاریخ و تمدن اسلامی*، ۹(۱۸): ص ۱۹۱-۱۶۳.
- انتظاری، علی (۱۳۹۶). *زیارت اربعین در جهان قطبی شده*. در: چکیده مقالات دومین همایش بین‌المللی اربعین. کربلا: دانشگاه جامع کربلا و دانشگاه علامه طباطبایی: ص ۶۱-۵۸.
- بابایی، حبیب‌الله (۱۳۹۴). *مدنیت و معنویت اربعین*. در: مجموعه مقالات مدنیت، عقلانیت، معنویت در بستر اربعین. تهران: سوره مهر: ص ۵۳-۴۳.
- باقری، شهلا (۱۳۹۳). *قابلیت‌های راهبردی و سرمایه‌های ماندگار ملی عرصه فکر، دین، فرهنگ و تمدن*. در: مرکز الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت.
- باقری، شهلا (۱۳۹۶). *راهپیمایی اربعین حسینی و دلالت گفتمانی آن در ظرفیت‌بخشی تمدنی*. در: سومین همایش زیارت اربعین، دانشگاه امام صادق(ع).
- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۳۹۹). *پیاده‌روی اربعین و ابعاد تربیتی آن*. بصیرت و تربیت اسلامی، شماره ۵۴: ص ۶۲-۴۱.
- جان احمدی، فاطمه (۱۳۹۱). *تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی*. قم: دفتر نشر معارف.
- جمالی، مصطفی (۱۳۹۵). نقش اربعین در مهندسی تمدن اسلامی. *مسجد و مهدویت*، شماره ۲: ص ۲۷-۴۶.
- جهان‌بین، فرزاد؛ معینی‌پور، مسعود (۱۳۹۳). *فرآیند تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای*. *مطالعات انقلاب اسلامی*، ۱۱(۳۹): ص ۴۶-۲۹.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹/۰۱/۰۳). *بیانات در سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45227>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۱۰/۱۹). *بیانات در دیدار با مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=28622>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹/۰۲/۲۸). *بیانات در دیدار با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45639>
- ذوالفقاری، حسین (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر بر معماری ناجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی. *مطالعات راهبردی ناجا*.

۸)۳: ص ۹۵-۵۹.

رحمانی، جبار (۱۳۹۲). مطالعه جامعه‌شناختی و انسان‌شناختی مناسک عزاداری محرم. تهران: خیمه. روابی، سلطنت (۱۳۹۷). بررسی چگونگی الگوی‌پذیری دانش‌آموزان دختر دبیرستانی منطقه ۱۷ آموزش و پرورش شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

زمانی محجوب، حبیب (۱۳۹۵). بایسته‌های سیاسی تمدن نوین اسلامی از دیدگاه امام خمینی. پژوهش‌های سیاست اسلامی، ۹)۴: ص ۱۵۲-۱۳۵.

طاهرزاده، اصغر (۱۳۹۰). اربعین حسینی، امکان حضور در تاریخی دیگر. اصفهان: لب‌المیزان. طباطبائی، سید محمدحسین (۱۳۹۱). شیعه؛ مجموعه مذاکرات با پروفیسور کرین. گردآورنده سید هادی خسروشاهی. قم: انتشارات بوستان قم، چاپ پنجم.

عابدی اردکانی، محمد؛ نادری بنی، روح‌الله؛ شفیعی سیف‌آبادی، محسن (۱۳۹۰). تحلیلی سازه‌نگاری از رفتار دولت‌های بزرگ با ایران در دوره رضاشاه. دانش سیاسی، ۷)۱: ص ۱۴۵-۱۷۶. غریبان، مرتضی (۱۳۹۷). راهپیمایی اربعین، ظرفیت‌ها و آسیب‌ها. قابل دسترس در:

<https://hawzah.net/fa/Article/View>

غفاری، هاشم‌جین؛ آقایی، محمد (۱۳۹۷). پیاده‌روی اربعین حسینی به مثابه جنبش اجتماعی. دانش سیاسی، ۱۴)۱: ص ۲۱-۱. غفاری‌هاشم‌جین، زاهد؛ ناصرخاکی، حسن (۱۳۹۵). زمینه‌ها و بایسته‌های تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر تمدن‌گرایان. علوم سیاسی، ۱۹)۷۵: ص ۱۵۰-۱۲۳.

فرهینی فراهانی، محسن و همکاران (۱۳۹۶). چالش‌های ساختاری- هویتی تمدن نوین اسلامی و نقش ایران در کاهش و رفع آن. پژوهش‌های تمدن نوین اسلامی، شماره ۱، ص ۴۳-۲۳.

قادری، سید علی (۱۳۹۵). امام خمینی در پنج حوزه معرفت سیاسی الگوی شاخص برای نسل امروز. تهران: موسسه فرهنگی- هنری عروج.

کاستلز، مانوئل (۱۳۹۶). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (قدرت هویت). ترجمه حسین چاوشیان. تهران: طرح نو. گلی‌زواره، غلام‌رضا (۱۳۹۳). اربعین حسینی در آثار و انظار علماء. فرهنگ زیارت، ۵)۱۹-۲۰: ص ۹۵-۶۹. محمدی، محمدعلی؛ یوسفی مقدم، محمدصادق؛ شهیدی‌پور، محمدرضا؛ سادات فخر، سیدعلی (۱۳۹۵). کرسی‌های ترویجی.

مرادیان، محسن (۱۳۹۶). الزامات معماری ناجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی. مطالعات راهبردی ناجا، ۳)۳: ص ۳۰-۷. مطهری، مرتضی (۱۳۹۰). مجموعه آثار. تهران: صدرا، ج ۲۴.

مفتخری، حسین (۱۳۹۲). ایران و اسلام؛ هویت ایرانی، میراث اسلامی. جستارهای تاریخی، ۴)۲: ص ۲۴. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۹۳/۰۹/۲۲). بیانات در حرم کریمه اهل بیت (ع).

ملاعباسی، محمد (۱۳۹۵). راه ناهموار تمدن: هفت مقاله درباره تمدن. تهران: ترجمان علوم انسانی. ملکی، امیر؛ عباس‌پور، علیرضا (۱۳۸۷). بررسی جامعه‌شناختی نگرش جوانان به هویت ملی و مولفه‌های آن (مطالعه موردی: جوانان ۲۶ تا ۲۹ ساله شهرستان رودسر، استان گیلان). پژوهش‌های دانش انتظامی، ۱۰)۲: ص ۱۰-۲.

- منتظر قائم، محمد (۱۳۹۶). رسانه‌های جمعی و هویت. *مطالعات ملی*، ۲(۴): ص ۷۶-۴۵.
- موسوی، سید محمد و همکاران (۱۳۹۵). تاثیر برگزاری مراسم پیاده‌روی اربعین حسینی در کشور و افزایش شور و اشتیاق بین مردم و به خصوص نوجوانان و نقش سازنده آن بر روی تربیت نسل ارزشی در کشور. *مطالعات روانشناختی و علوم تربیتی*، شماره ۳: ص ۱۱۴-۱۰۱.
- ولایتی، علی اکبر و همکاران (۱۳۹۲). *تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران*. تهران: امیرکبیر، چاپ چهارم، ج ۱.
- Christia, F. (2016). *Elizabeth Dekeyser, and Dean Knox, To Karbala: Surveying religious Shi'a from Iran and Iraq*. URL= https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2885347
- Cordesman, A.H. & Khazai, S. (2014). *Iraq in Crisis. Center for Strategic & International Studies*. URL= https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/140513_Cordesman_IraqInCrisis_Web.pdf
- Mujtaba Husein, U. (2018). A phenomenological study of Arbaeen foot pilgrimage in Iraq. *Tourism Management Perspectives*, vol. 26.
- Muñoz, C. & Terri L.T. (2017). The image is the message: Instagram marketing and the 2016 presidential primary season. *Journal of Political Marketing*, 16(3): p. 290-318.